

راهکارهای دیپلماسی عمومی و رسمی ایران در مواجهه با اسلام‌هراسی غرب

تاریخ دریافت: 91/2/2 تاریخ تأیید: 91/3/22

دکتر محمد ستوده آرانی*

دکتر مرتضی علویان**

روند رو به تزاید اسلام‌هراسی غرب، روابط کشورهای غربی با جمهوری اسلامی ایران را وارد مرحله جدیدی کرده است. این وضعیت که ناشی از تلاش قدرت‌های بزرگ در رویارویی با اسلام اصیل می‌باشد، نه تنها با واقعیت‌های آموزه‌های اسلام هم‌خوانی ندارد، بلکه با منافع ایران اسلامی نیز در تضاد است و بیش از هر دوره‌ای ضروری است راهکارهای ایران اسلامی جهت کنترل روند موجود شناسایی و در دستور کار سیاست خارجی قرار گیرد. در مقاله حاضر مهم‌ترین راهکارهای معطوف به دیپلماسی عمومی و رسمی جهت کنترل اسلام‌هراسی غرب بررسی شده است. دیپلماسی رسمی ناظر بر ابعاد سیاسی و مجاری دیپلماتیک و دیپلماسی عمومی معطوف به بعد رسانه‌ای و افکار عمومی است، که نقش موثری را در فرهنگ‌سازی و ایجاد تغییر در باورها و تصاویر ذهنی مخاطبین ایفا می‌کند.

واژه‌های کلیدی: اسلام‌هراسی، راهکارها، دیپلماسی عمومی، دیپلماسی رسمی.

مطالعه وضعیت موجود روابط اسلام و غرب نشان می‌دهد که روند تنش‌زائی غرب با اسلام و ایران رو به افزایش است. اسلام هراسیⁱ که به معنای القای اغراق‌آمیز یک هراس و ترس غیر منطقی از اسلام است، باعث اشاعه تصویر منفی و غیر مسالمت‌آمیز از اسلام در جوامع غربی گردیده است. در این تصویر اسلام به عنوان یک آیین بیگانه و غیر خودی یاد می‌شود که در دشمنی آشکار با غرب قرار دارد. (Driel:2000.p40)

شکل‌گیری این روند ریشه در زمینه‌ها و عوامل تاریخی از گذشته تا به حال دارد. تلاش برای ارائه راهکارهای مقابله با اسلام هراسی نیازمند است به ترسیم وضعیت آینده مطلوب و اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های مدون جهت دستیابی به هدف مطلوب. رابطه اسلام با دولت‌های استکباری و قدرت‌های ظالم جهانی همواره تیره و تاریک می‌باشد اما این سیاست به مفهوم تیره‌گی رابطه با همه ملت‌ها و دولت‌های غربی نیست. باید تلاش نمود که روند رو به تزاید اسلام هراسی و ایران هراسی کاهش یابد و تصویر واقع بینانه‌ای از اسلام و ایران ارائه گردد. استفاده از ادبیات مفهومی «نقشه راه»ⁱⁱ که ناظر بر ترسیم آینده و ارائه راهکارهای مؤثر جهت نیل به اهداف می‌باشد، از ظرفیت‌های مناسبی جهت ترسیم راهکارها برخوردار است. الگوی نقشه راه ناظر بر وضعیت گذشته و تدوین راهکارهایی برای رسیدن به آینده مطلوب، بر اساس ارزش‌های بنیادین است. (میرزا امینی؛ 1388: 8)

در این مقاله تلاش می‌شود با بهره‌گیری از الگوی نقشه راه، راهکارهای مواجهه ایران اسلامی با اسلام هراسی غرب بررسی شود. از آنجا که هدف مقاله صرفاً مبتنی بر ارائه راهکارهایی بر اساس دیپلماسی عمومی و رسمی ایران می‌باشد، از مطالعه روندها و پیش‌ران‌ها که معطوف به زمینه‌های تاریخی شکل‌گیری اسلام هراسی غرب می‌باشد خودداری می‌کنیم. باتوجه به نگاه به آینده متصور، یعنی کاهش اسلام هراسی و تقویت روابط مسالمت‌آمیز اسلام و غرب، تلاش می‌شود راهکارهای نیل به این هدف ارائه گردد.

1- بهره‌گیری از دیپلماسی فعال و کارآمد در سیاست خارجی

الف: اهمیت دیپلماسی فعال و مجاری دیپلماتیک

در عصر فرا اطلاعات و فرا صنعت همچنان دیپلماسی رسمی میان دولت‌ها از اهمیت

i. Islamophobia.

ii. road map.

و جایگاه ویژه‌ای در نظام بین‌الملل برخوردار است. امروزه در نظام بین‌الملل دولت محوری، برقراری روابط سیاسی میان دولت‌ها و تأسیس سفارتخانه‌ها و اعزام سفرا و کارداران، زمینه‌ساز برقراری روابط متقابل در عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی و نظامی محسوب می‌شود. همچنین سطح روابط سیاسی میان دو کشور و میزان ملاقات‌ها و مراودات سیاسی میان نمایندگان آنها، می‌تواند نشان دهنده میزان علاقه و نوع روابط دوجانبه باشد.

دیپلماسی کارآمد نیازمند دیپلمات‌های موفق است که از ویژگی‌های لازم برای انجام وظایف دیپلماسی برخوردار باشند. (Mukhi, 1994:130-137) در شرایط جدید، فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی فرصت‌های جدیدی را برای دیپلمات‌ها جهت جمع‌آوری اطلاعات و شکل‌دهی به افکار عمومی فراهم ساخته است و برقراری ارتباط میان دولت‌ها را تسهیل نموده. (Hamilton, 1995:232) از طرفی دیپلماسی با مدیریت مناسبات میان دولت‌ها و روابط دولت‌ها با سایر بازیگران سروکار دارد. از دیدگاه دولت، دیپلماسی با رایزنی، طراحی و اجرای سیاست خارجی با دولت‌های دیگر ارتباط برقرار می‌کند.

دیپلماسی ابزاری است که دولت‌ها به کمک آن، و از طریق نمایندگان رسمی و غیررسمی خود و با استفاده از مکاتبات، مذاکرات خصوصی، تبادل دیدگاه‌ها، اعمال نفوذ، ملاقات‌ها، تهدیدها و دیگر فعالیت‌های مربوط، به هماهنگ‌سازی و تأمین منافع ویژه یا گسترده‌تر خود می‌پردازند. (بارستون، 1399: 21)

هرچند واژه‌های دیپلمات و دیپلماسی حدود دو قرن است که در معنای کنونی به کار می‌رود، ولی مفهوم امروزی آن‌ها همواره در قالب الفاظ و کلمات دیگر نیز وجود داشته است. حکومت‌ها در تلاش برای دسترسی به اهداف، تحقق ارزش‌ها و یا دفاع از منافع خود، همواره مجبور به برقراری روابط با یکدیگر بوده‌اند و افرادی را نیز برای این کار بر می‌گزیدند. (آلادپوش و توتون چیان، 3:1322) در دنیای امروز دیپلماسی به دلیل گستردگی و در عین حال پیچیدگی‌اش، نقشی کلیدی را در کشورها ایفا می‌نماید و وظایف مهمی بر عهده آن نهاده شده است. «نماینده‌گی» از مهم‌ترین وظایف دیپلماسی رسمی است که برخی کارکردهای آن بدین شرح است: تشریح و دفاع از سیاست‌های ملی کشور، مراقبت و ارائه گزارش مناسب به کشور متبوع خود پیرامون وضعیت جهان، به کارگیری ابتکارات جدید در صحنه بین‌الملل و تلاش برای کاهش کشمکش‌ها و تنازعات، برقراری نظم و ارایه راهکارهای مناسب در این زمینه، مشارکت فعالانه در تدوین، تنظیم

و اصلاح مجموعه قوانین بین‌الملل جهت ایجاد ساختاری مناسب در نظام بین‌الملل
(بارستون، 1399: 22 و 23)

دیپلماسی در عرصه روابط بین‌الملل، حلقه اتصال کشورها به یکدیگر است و روابط
میان کشورها را هدایت کرده و برقراری ارتباط میان دولت‌ها را تسهیل می‌کند. دیپلماسی
دارای کاربردهایی است که در مدیریت بحران‌ها، حل مشکلات میان کشورها، تسهیل
ارتباطات و مذاکرات ویژه و مدیریت روابط عادی کاربرد دارد و در برقراری حداکثر
توافقات میان کشورها می‌کوشد. (آلادپوش و توتون چیان، 1322: 12)

به بیان دیگر، هدف دیپلماسی رسمی (که سعی در برقراری روابط میان دولت‌ها دارد)
نزدیکی ملل به یکدیگر و برقراری صلح و آرامش بین‌المللی است. دیپلماسی در صدد
است تا ضمن ایجاد ارتباط دوستانه میان کشورها، تمام امکانات مادی و معنوی آن‌ها را در
تداوم و غنی‌تر ساختن این روابط فراهم آورد. تلاش دیپلماسی رسمی همواره حفظ منافع
ملی از طریق روش‌های مسالمت‌آمیز بوده است که این هدف در طول ادوار مختلف
تاریخی، شیوه‌های گوناگونی را در مقابل دیپلماسی قرار داده است. با تغییراتی که در
صحنه بین‌الملل به وجود آمده و میزان پیشرفت‌هایی که در تکنولوژی ارتباطات و جایگاه
ویژه افکار عمومی رخ داده است، دیپلماسی رسمی کشورها وارد مرحله نوینی شده است.
شرایط جدید به ویژه روابط پر تنش ایران با جهان غرب، بر دیپلماسی فعال ایران تأکید
می‌کند. جمهوری اسلامی ایران بدون استفاده همه‌جانبه از فرصت‌های منطقه‌ای و بین-
المللی، نمی‌تواند بر وضعیت موجود اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی غرب غالب شود. بهره-
گیری از دیپلماسی فعال با این هدف است که اهتمام ویژه‌ای در دستگاه سیاست خارجی
کشور بر مسئله اسلام‌هراسی غرب و اتخاذ راهکارهای مقابله با آن صورت گیرد.

امروزه یکی از نشانه‌های دیپلماسی کارآمد، اهمیت به همکاری‌های جمعی و چند
جانبه‌گرایی است. دیپلماسی برای کارآمدی خود از یک‌جانبه‌گرایی و دوجانبه‌گرایی به
سمت چندجانبه‌گرایی و همکاری گروهی روی آورده است. (پور احمدی، 1399: 188)
دیپلماسی کارآمد ناظر بر گسترش دامنه شمول دیپلماسی، تمرکز زدایی در نظام جهانی،
تلاش برای اعمال شیوه‌های دیپلماتیک جدید و در نهایت نقش دیپلماسی چندجانبه‌گرا
در تدوین قواعد و هنجارهای رفتاری جهانی می‌باشد. در واقع دیپلماسی کارآمد مبتنی
است بر: چندجانبه‌گرایی؛ برون‌گرایی، تعامل، تنش‌زدایی و اعتمادسازی در روابط
خارجی کشورها (دهقانی، 1322: 117-122)

در دیپلماسی چند جانبه به دلیل جایگاه و نقشی که نهادها و سازمان‌های بین‌المللی دارند (مانند سازمان ملل متحد و سازمان‌های وابسته به آن ملل سازمان تجارت جهانی، یونسکو، و سایر سازمان‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای دولتی و غیر دولتی) (*Muldoon* 2005:274) تلاش می‌شود تا از امکانات و ظرفیت‌های آن‌ها در جهت تقویت مناسبات بین‌المللی استفاده شود. بهره‌برداری از نهادها، سازمان‌ها و مجاری دیپلماتیک جهت فعال-سازی دیپلماسی دوجانبه و چند جانبه و افزایش تعامل و اعتماد سازی میان دولت‌ها، نه تنها می‌تواند منافع کشورها را تأمین نماید، بلکه می‌تواند به تصویرسازی مثبت از مناسبات جهان اسلام با غرب کمک نماید.

آنچه مسلم است اتخاذ دیپلماسی فعال و پویا بدون تعامل‌گرایی و تقویت روندهای دیپلماسی دوجانبه و چند جانبه، امکان‌پذیر نیست؛ همچنین استفاده از راهبرد تنش‌زدایی می‌تواند راهکار مؤثری برای پویاتر نمودن دیپلماسی رسمی کشور و کنترل اسلام‌هراسی غرب محسوب گردد.

ب: راهبرد تنش‌زدایی و کنترل اسلام‌هراسی

کاهش کشاکش یا تنش سیاسی در روابط، یکی از اهداف عمده‌ای است که دولت‌ها همواره برای بهبود وضعیت اداره کشورهای خود از آن بهره می‌گیرند. تنش‌زدایی در سیاست خارجی ایران، به مفهوم دستیابی به اهداف کشور با حفظ ارزش‌ها و اصول حاکم بر سیاست خارجی است. راهبرد تنش‌زدایی در سیاست خارجی کشورها ناظر بر اصولی است که عمدتاً برآمده از تنش‌ها و چالش‌های تعاملات بین‌المللی آن‌ها است (*ازغندی، 1388، 1037 و 1038*) اما آنچه مبنای تنش‌زدایی در سیاست خارجی ایران می‌باشد، نشأت گرفته از اصول حاکم بر سیاست خارجی ایران است که مهم‌ترین آنها شامل این موارد است: همزیستی مسالمت‌آمیز با کشورها، عدم مداخله در امور کشورها، برابری و احترام متقابل، حفظ بازدارندگی، عدم سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و حفظ استقلال کشور. مهم‌ترین هدف تنش‌زدایی کاهش تصاویر منفی شکل گرفته از ایران و اسلام در جهان غرب است. ایستارها و تصاویر شکل گرفته از تاریخ فتوحات اولیه اسلام، پیشرفت و توسعه در جهان اسلام، آموزه‌ها و احکام اسلام، صدور انقلاب اسلامی ایران، حقوق بشر و پیشرفت‌های اقتصادی و تسلیحاتی ایران، با واقعیت‌های اصیل اسلام و ایران سازگاری ندارد. وضعیت ایجاد شده باعث گردیده است تنش فزاینده‌ای بر روابط ایران و غرب حاکم شود. دیپلماسی کشور باید بتواند در سطوح مختلف از ظرفیت‌ها و فرصت‌های موجود جهت تغییر افکار عمومی و ایجاد ایستارها و

تصاویر مثبت استفاده کند.

ج: سطوح تنش زدایی

استفاده از راهبرد تنش زدایی به منظور کنترل جریان اسلام هراسی غرب، در گرو فعال شدن دیپلماسی رسمی ایران در سطوح مختلف (دوجانبه، چند جانبه، منطقه‌ای و جهانی) است. در سطح دوجانبه و چند جانبه لازم است روابط دیپلماتیک ایران با کشورهای همسو تقویت شود و با رایزنی‌های گسترده و مستمر دیدگاه‌های مشترک شناسایی و مواضع مشترک اتخاذ گردند. در سطح منطقه‌ای نیز از طریق سازمان‌های منطقه‌ای در جهان اسلام، می‌توان گام مؤثری برای کنترل اسلام هراسی برداشت. سازمان کنفرانس اسلامی به عنوان مهم‌ترین سازمان فرا منطقه‌ای در جهان اسلام از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های گسترده‌ای جهت اتخاذ سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌های مؤثر جهت کنترل اسلام هراسی برخوردار است. در سطح جهانی نیز جنبش عدم تعهد ظرفیت‌ها و فرصت‌های خوبی جهت تدوین راهکارهای مناسب دارد و سازمان ملل متحد نیز (به ویژه مجمع عمومی که به عنوان پارلمان جهانی محسوب می‌شود) از ظرفیت بالایی در وضع قواعد و مقررات لازم در جهت کاهش اسلام هراسی برخوردار است. دیپلماسی رسمی کشور باید از طریق فعال سازی تمام ظرفیت‌ها و فرصت‌ها در سطوح منطقه‌ای و جهانی، به شکل‌گیری تصویر مثبت از اسلام و ایران کمک نماید و از روند رو به تزاید آن بکاهد. در مجموع راهکارهای دیپلماسی رسمی کشور در کاهش اسلام هراسی را می‌توان در جدول زیر ترسیم نمود:

نقش دیپلماسی رسمی کشور در کاهش اسلام هراسی

پيامد	سازمان	موضوع	هدف	قلمرو
کاهش اسلام هراسی	وزارت امور خارجه	روابط اسلام و غرب	شناسائی دیدگاه‌های مشترک، اتخاذ مواضع مشترک	در سطح دو جانبه و چند جانبه
کاهش اسلام هراسی	کنفرانس اسلامی، گروه دی هشت، شورای همکاری خلیج فارس و اتحادیه عرب، سازمان وحدت آفریقا	روابط اسلام و غرب	شکل‌گیری دیپلماسی منطقه‌ای، اتخاذ سیاست خارجی مشترک منطقه‌ای	در سطح منطقه‌ای
کاهش اسلام هراسی	سازمان ملل متحد، جنبش عدم تعهد، کنفرانس اسلامی	روابط اسلام و غرب	قرار گرفتن در دستور کار جهانی، رسیدن به راه حل جهانی	در سطح جهانی

جدول فوق نشان می‌دهد که فعال‌سازی دیپلماسی رسمی کشور به منظور کاهش اسلام‌هراسی، نیازمند بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و امکانات گسترده در سطوح روابط دو جانبه، چند جانبه، منطقه‌ای و جهانی است. شناسایی مواضع و دیدگاه‌های مشترک و قرار دادن آن‌ها در دستور کار جهانی، فعال‌سازی سازمان‌های منطقه‌ای و جهانی (به ویژه سازمان ملل متحد، جنبش عدم تعهد و کنفرانس اسلامی) می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در کنترل اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی داشته باشد. ایفای نقش مؤثر دیپلماسی رسمی کشور در گرو پیوند عمیق آن با دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای است. در شرایط کنونی بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی و ایجاد هماهنگی میان دیپلماسی عمومی و رسمی کشور، برای مواجهه با اسلام‌هراسی غرب، بیش از هر دوره دیگری ضرورت دارد؛ زیرا با گسترش اطلاعات و فناوری‌های نوین، دیپلماسی رسمی تحول یافته و عصر نوینی در دیپلماسی آغاز شده است.

2- بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی در مواجهه با اسلام‌هراسی

الف: اهمیت و اهداف دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی^۱ یکی از ابعاد مهم قدرت نرم است و امروزه در روابط بین‌الملل و سیاست خارجی کشورها از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است. دیپلماسی عمومی اقداماتی برای برقراری تعامل و ارتباط با دیگر ملل و اندیشه‌ها را انجام می‌دهد. هدف اصلی دیپلماسی عمومی، استقرار و استمرار روابط طولانی‌مدت فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست‌های یک نظام سیاسی با سایر جوامع است. دیپلماسی عمومی از اهداف سیاست خارجی و دیپلماسی سنتی حمایت می‌کند؛ در عین حال، مجموعه‌ای از راهبردها و تاکتیک‌ها است که در خدمت دستگاه سیاست خارجی یک کشور قرار می‌گیرد و تلاش دارد تا چهره یک ملت را در جهان و نزد سایر ملل، بهبود بخشد.

دیپلماسی عمومی مهم‌ترین گام برای تأمین منافع ملی، اعتمادسازی، احیای ظرفیت‌ها و بهره‌گیری از موقعیت‌ها است. دیپلماسی عمومی هدف روشن‌گری دارد و تأثیر و تأثر آن بر افکار عمومی به صورت دوسویه است. گاه می‌تواند به تبیین ایدئولوژی در برابر مخاطب پردازد و گاه می‌تواند در اندیشه او نفوذ کند. تصرف ذهن مخاطب مهم‌ترین بخش دیپلماسی عمومی است که با فنون خاص خود انجام می‌شود. یک شیوه این فرآیند

«مدیریت اطلاعات» است که در حیطه دیپلماسی عمومی راهبردی قرار می‌گیرد. در این شیوه به اطلاعات به عنوان سرمایه سیاسی نگریسته می‌شود که به وسیله حکومت‌ها، سازمان‌ها، گروه‌ها و یا افراد مورد استفاده قرار می‌گیرد. (مانهایم، 139: 3)

اطلاعات قدرت است و امروزه بخش عظیمی از جمعیت جهان به این قدرت دسترسی دارند. از سوی دیگر، پیشرفت‌های فناوری، هزینه پردازش و انتقال اطلاعات را به شدت کاهش داده است. نتیجه این امر انفجار اطلاعات است که باعث «پارادوکس‌های فراوانی» شده است. امروزه اگر کسی بتواند اطلاعات ارزشمند را در میان این آشفتگی تشخیص دهد، قدرت را به دست خواهد آورد. از این رو افکار عمومی در رابطه با تبلیغات محتاط‌تر و حساس‌تر شده و «باور پذیری» نیز نزد رهبران فکری و سیاسی بسیار اهمیت یافته است و یکی از منابع قدرت به شمار می‌رود. (نای، 1399: 122 و 193)

امروزه کشورها می‌توانند از ظرفیت مدیریت اطلاعات که در اختیار آنان قرار گرفته است، بهره‌گیرند. جمهوری اسلامی ایران برای تنویر مخاطبان و افکار عمومی جهانیان باید تصویر واقع بینانه‌ای از عظمت و شکوه ایران، اسلام و انقلاب اسلامی ارائه نماید. دیپلماسی عمومی این ظرفیت را برای همگان و به ویژه انقلاب اسلامی فراهم آورده است که بتواند از طریق آن مراکز علمی و تحقیقاتی، نظریه پردازان، متفکران، مخاطبان خاص و افکار عمومی جامعه جهانی را مخاطب قرار دهد؛ آن‌ها را با واقعیت‌های اسلام اصیل و ناب آشنا سازد و زمینه‌های کاهش توهمات ساختگی را در میان مردم جهان، به ویژه غرب، پی‌ریزی کند.

در واقع می‌توان گفت، دیپلماسی عمومی با هدف تأثیر گذاری بر افکار عمومی جهان از طریق کنترل ایده‌ها، باورها و هنجارها و در نهایت شکل دهی ایستارها و رفتارها در راستای اهداف مورد نظر صورت می‌گیرد و از طریق رسانه‌های گروهی و به طور کلی با کمک ابزارهای فرهنگی و اطلاعاتی عمل می‌کند. در این نوع دیپلماسی، هدف فقط برقراری ارتباط با دولت‌ها نیست؛ بلکه برقراری ارتباط با مردم و سازمان‌های غیر دولتی از طریق فرآیندهای عمدتاً فرهنگی و به منظور ارائه تصویر مثبت از اهداف کشور و ملت از اهداف این نوع دیپلماسی است. تقویت مهارت‌های ارتباطاتی در دیپلمات‌ها و توجه به این ویژگی در انتخاب سفرا و دیپلمات‌ها اهمیت زیادی پیدا می‌کند؛ زیرا آگاهی و برداشت واقع بینانه از باورها و ارزش‌ها در تصمیم‌گیری و برقراری ارتباط بسیار مؤثر است.

دیپلماسی اگر حمایت افکار عمومی را نداشته باشد و به زبان روز عمل نکند، موفق

نخواهد بود. (پور احمدی، 1399: 888 و 999) در واقع مهم‌ترین هنر دیپلماسی مدیریت برداشت‌هایی است که در ذهن دولت‌ها و شهروندان دیگر کشورها از رفتار و سیاست خارجی ما شکل می‌گیرد. دیپلماسی عمومی هر دو جنبه دیپلماتیک بودن و عمومی بودن را دارا می‌باشد. (ما نهام، 1390: 77 و 66) دیپلماسی عمومی از یک جهت با دیپلماسی سنتی مرتبط است و از سوی دیگر با بازیگران غیر دولتی، و از حیث قلمرو نه تنها دولت‌ها بلکه افکار عمومی جهانی و شهروندان یک ملت را در بر می‌گیرد. بنابراین ضروری به نظر می‌رسد که برای مقابله با اسلام‌هراسی از ظرفیت‌ها و امکانات انواع دیپلماسی عمومی استفاده نمود.

ب: بهره‌گیری از اقسام دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی دارای انواعی است که هر یک از آن‌ها ناظر به جنبه‌های خاصی از آن است. ایران اسلامی در بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی جهت کنترل اسلام‌هراسی غرب، باید از ظرفیت‌ها و امکانات انواع دیپلماسی عمومی استفاده نماید و سیاست‌ها و برنامه‌های مدونی را برای فعال‌سازی آن‌ها به کار گیرد. دیپلماسی عمومی به انواع زیر تقسیم شده است:

1) دیپلماسی عمومی سنتی؛ این گونه دیپلماسی، به دنبال ایجاد تصویری مطلوب از سیاست‌ها، کنش‌ها، نظام اقتصادی و سیاسی یک کشور است؛ با این فرض که اگر افکار عمومی در جامعه هدف، برای قبول این تصاویر متقاعد گردد، بر دولت خود فشار خواهد آورد تا مواضع و سیاست‌های خود را تغییر دهد. مقصود، تجهیز مردم جامعه هدف با اطلاعات متوازن تری در مورد کشور و اعتقادات ما است.

2) دیپلماسی عمومی غیر دولتی فرا ملی؛ با توجه به افزایش بازیگران غیر دولتی و وابستگی متقابل بازیگران بر یکدیگر، بخشی از دیپلماسی عمومی ناظر بر بازیگران غیر دولتی است. بر این اساس دیپلماسی عمومی شیوه‌ای است که از طریق آن دولت‌ها، افراد و گروه‌ها به طور مستقیم یا غیر مستقیم، نظرات و نگرش‌های عمومی را تحت تاثیر قرار می‌دهند و تصمیم‌گیری در سیاست خارجی دولت‌های دیگر را کنترل می‌کنند.

3) دیپلماسی عمومی روابط عمومی داخلی؛ در این نوع از دیپلماسی عمومی، دولت‌ها، روابط عمومی‌ها و حتی لابی‌کنندگان را در کشور هدف برای رسیدن به اهداف خود به خدمت می‌گیرند. (Wilcox.1992:426-428)

این شکل از دیپلماسی عمومی، شامل استفاده از اطلاعات علمی و شیوه‌های تحقیق

در افکار عمومی نیز می‌شود. انواع دیپلماسی عمومی فوق نشان می‌دهد که حیطة عمل دیپلماسی عمومی بسیار گسترده است و در آن بازیگران دولتی و غیر دولتی در سطوح ملی، فراملی و جهانی ایفاگر نقش هستند. هدف دیپلماسی عمومی سنتی و نوین، تأثیرگذاری بر افکار عمومی در سطح جهانی و همچنین در درون کشورها است. ایران اسلامی می‌تواند از طریق دولت‌ها، نهادها، سازمان‌ها و گروه‌ها در جهت ارائه تصویر واقع-بینانه از اسلام و ایران تلاش نماید. در سطح لایه‌های ملی از طریق افراد، نخبگان و لابی‌های اثرگذار بر روندهای سیاسی و فرهنگی کشور مورد هدف، می‌توان اسلام‌هراسی غرب را کاهش داد.

ج: بهره‌گیری از ارتباطات در دیپلماسی عمومی

برای بهره‌گیری متناسب از دیپلماسی عمومی (که روابط طولانی مدت را در بستر ایجاد محیط‌های سازنده برای سیاست‌های یک حکومت و یا یک ملت فراهم می‌آورد) لازم است به ابعاد گوناگون آن توجه گردد. آن گونه که «نای» در کتاب «قدرت نرم» خود می‌گوید، دیپلماسی عمومی دارای سه بعد مهم است (نای، 1399: 155 و 199) که همه آن‌ها نیازمند تناسب نسبی با اطلاعات مستقیم حکومت و روابط فرهنگی طولانی مدت هستند. اولین و مهم‌ترین بعد «ارتباطات روزانه» است که شامل شرح شرایط داخلی و خارجی تصمیمات سیاسی برای مردم است. این بعد از دیپلماسی عمومی باید شامل آمادگی برای مقابله با بحران‌ها و حملات احتمالی نیز باشد. قابلیت عکس‌العمل سریع یعنی تحریکات منفی و اطلاعات فوری پاسخ داده شوند.

بعد دوم از دیپلماسی عمومی ارتباطات استراتژیک است که در آن مجموعه‌ای از موضوعات ساده توسعه داده می‌شود. در نهایت بعد سوم دیپلماسی عمومی، گسترش روابط دامنه‌دار و طولانی مدت با افراد کلیدی، از طریق بورس‌های تحصیلی، معاملات، آموزش، سمینارها، کنفرانس‌ها و دسترسی به کانال‌های رسانه‌ای است. همچنین یک بعد از دیپلماسی، لابی‌گری و برقراری ارتباط با افراد کلیدی است. سفارت‌خانه‌ها اغلب از طریق این زمینه‌ها مذاکرات در موضوعات جدید را با مقامات دولت میزبان فراهم می‌سازند. (Berridge, 2002: 120) پیوند دیپلماسی رسمی با دیپلماسی عمومی در برقراری ارتباط با نخبگان می‌تواند نقش مؤثری در روابط مسالمت‌آمیز کشورها داشته باشد.

در مجموع هر یک از ابعاد سه‌گانه فوق می‌تواند نقش مهمی را در ایجاد تصویری جذاب از یک کشور و یا یک ملت، بازی کند. دیپلماسی عمومی اثربخش خیابان دوطرفه-

ای است که علاوه بر سخن گفتن، آراء و اندیشه های طرف مقابل را نیز در بر می گیرد. بر این اساس، برای افزایش بهره وری دیپلماسی عمومی و استفاده حداکثری آن از طریق ابعاد فوق، تصمیم گیرندگان عرصه سیاست باید نسبت به اهمیت این روش متقاعد گردند و آن را معادل منافع ملی به شمار آورند. تأمین منافع ملی در گرو برقراری ارتباطات گسترده و متنوع با مخاطبان در کشورهای مورد هدف می باشد. این ارتباطات نه تنها باعث کسب اطلاعات از سایر کشورها می شود، بلکه امکان تعامل با ملل جهان (به ویژه ملت های غربی) را فراهم می سازد. شاید بتوان گفت بخشی از اسلام هراسی ملت های غربی و یا حتی دولت های غربی ناشی از نداشتن ارتباطات عمومی، رسانه ای و فرهنگی با جهان اسلام است. از گذشته تا کنون تا حد زیادی جریان ارتباطات و اطلاعات در اختیار شبکه های انحصار خبری بوده است و غرب اغلب از دیدگاه خود به جهان اسلام و ایران نگرسته است. جمهوری اسلامی ایران می تواند از طریق انواع ارتباطات رسانه ای و فرهنگی، به افزایش و تعمیق ارتباطات تعاملی کمک نماید و تصاویر شکل گرفته موجود را تغییر دهد. این اقدام نه تنها دیپلماسی عمومی، بلکه دیپلماسی رسمی را نیز پویا می سازد. در جدول زیر نحوه هدف گذاری ارتباطات و اطلاعات از طریق دیپلماسی عمومی به منظور کاهش دادن اسلام هراسی غرب، کمک به ایجاد تصویر واقع بینانه و تقویت روابط مسالمت آمیز اسلام و غرب تصویر شده است.

بهره گیری از ارتباطات در دیپلماسی عمومی برای کاهش اسلام هراسی

انواع ارتباطات	هدف	قابلیت	ابزار
1- ارتباطات روزانه	کسب اطلاعات بهنگام و واقعی از روند اسلام هراسی	پاسخ های فوری به تبلیغات مقابل	رسانه های عمومی
2- ارتباطات استراتژیک	کسب اطلاعات در مورد موضوع های محوری اسلام هراسی مانند حقوق بشر	فرصت سازی و ارائه پاسخ های دقیق و علمی	رسانه های عمومی
3- ارتباطات با افراد کلیدی و نخبگان	دریافت اطلاعات و شناخت نسبت به دیدگاه های افراد کلیدی و ذی نفوذ	برگزاری کنفرانس ها و نشست های علمی	سازمان ها و رسانه های عمومی

165 برقراری ارتباطات تعاملی در سطوح مختلف همواره محور دیپلماسی عمومی بوده است و هدف آن ایجاد و تقویت محیط بین المللی مسالمت آمیز می باشد. بدین منظور ابتدا

اشتراکات یا منافع متقابل عامه مردم و پیام رسان مشخص می‌شود؛ سپس شیوه‌های پیوند دادن آن‌ها با یکدیگر از طریق اشکال ارتباطی تعیین می‌گردد. «زهارنا» در یک بررسی، ابتکارهای ایجاد رابطه را در سه لایه توضیح می‌دهد: لایه اول معطوف به برنامه‌های مبادله و دیدارهاست که در آن برنامه‌های مبادله فرهنگی و آموزشی و دیدارهای رهبران قرار می‌گیرد. در لایه دوم مؤسسات فرهنگی و آموزشی زبان، پروژه‌های عمرانی و موافقت‌نامه‌های خواهر خواندگی میان شهرها و ایالت‌های یک کشور با کشور دیگر و طرح‌های شبکه‌سازی غیر سیاسی مورد هدف می‌باشد و در لایه سوم، استراتژی شبکه‌سازی در حوزه سیاستگذاری و ائتلاف‌سازی جای می‌گیرد. (اسنو، 1390: 9-222)

از منظر زهارنا لایه‌های سه گانه ارتباطی فوق مورد بحث دیپلماسی عمومی جهت ایجاد محیط بین‌المللی مسالمت‌آمیز میان دولت‌ها است و همه دولت‌ها، نهادها، سازمان‌ها و افراد می‌توانند از آن برای تصویرسازی مثبت از خود و برقراری روابط تعاملی بهره‌گیرند. ایران اسلامی نیز می‌تواند علاوه بر بهره‌گیری از ارتباطات روزانه، استراتژیک و دامنه‌دار با افراد کلیدی، از طریق ارتباطات تعاملی با لایه‌های سه گانه فوق به تصویرسازی واقع‌بینانه از اسلام و ایران بپردازد. آنچه در این مسیر دارای اهمیت می‌باشد؛ ائتلاف‌سازی در حوزه دیپلماسی عمومی است؛ که ناظر بر ائتلاف‌سازی با سایر کشورها و کنشگران غیر دولتی برای نیل به اهداف دیپلماسی عمومی است. برایان هاکنینگⁱ همزیستی فزاینده میان فعالیت‌های دولتی و غیر دولتی در قالب ائتلاف‌ها را دیپلماسی کاتالیزوریⁱⁱ می‌نامد؛ که در آن موجودیت‌های سیاسی به منابع انفرادی خود متکی نیستند، بلکه در قالب ائتلاف‌ها عمل می‌کنند. هاکنینگ نقش‌های دیپلماتیک را نقش‌های مدیریت کننده، هماهنگ کننده و تلفیق کننده می‌نامد که نیازمند مذاکره و بهره‌گیری از مهارت‌های دیپلماسی است. (اسنو، 136: 66)

یکی از فنون تأثیرگذاری در دیپلماسی «اقناع‌سازی» است. می‌توان گفت فرایند اقناع-سازی بخش اصلی ارتباط تعاملی می‌باشد که آن را از تبلیغات متمایز می‌سازد، و در آن تلاش می‌شود تا حمایت افکار عمومی را نسبت به اهداف خود معطوف سازد. (Smith, 2009: 139)

در حال حاضر زمینه‌ها و ظرفیت‌های گسترده‌ای در قالب دیپلماسی عمومی، سازمان-

i. Brian Hocking.

ii. Catalytic diplomacy.

های منطقه‌ای و جهانی برای ائتلاف‌سازی میان دولت‌ها (به ویژه کشورهای اسلامی) برای مواجهه با اسلام هراسی وجود دارد؛ ایران اسلامی می‌تواند از طریق انواع دیپلماسی آن‌ها را فعال سازد و از روند رو به تزاید اسلام هراسی و ایران هراسی غرب بکاهد.

د: طراحی برنامه‌های فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ای

جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از رسانه‌ها حداکثر استفاده را در تبیین اسلام ناب و نمایاندن آن به مردم مغرب زمین بنماید. بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی، بدون توجه به انواع رسانه‌ها امکان پذیر نخواهد بود. رواج روز افزون شبکه‌های ماهواره‌ای، گسترش سرسام آور سایت‌های اینترنتی، پر شمار شدن تعداد نشریات و روزنامه‌ها و افزایش میلیونی شمارگان آنها، تأثیر گزاری بر نگرش‌ها و نظرات مخاطبان را روز به روز سهل تر کرده است؛ از همین روی گفته می‌شود که رسانه‌ها کار را برای برخی حکومت‌ها دشوار کرده‌اند. به ویژه اگر رسانه‌هایی که از آن‌ها تحت عنوان «استکبار رسانه‌ای» یاد می‌شود، عملیات رسانه‌ای خویش را معطوف به یک کشور سازند و آن را با تهدیدات فراوانی رو به رو می‌سازند. (نابینی، 1391: 881)

در پژوهشی که توسط «کی حافظ» با عنوان «چهره خشن و تضاد گرای اسلام» درباره شبکه‌های تلویزیونی ای. آر. دی (A.R.D) و زد. دی. اف (Z.D.F) صورت گرفته، فعالیت‌های این دو شبکه تلویزیونی را در سال‌های 5005، 6006 م. مورد بررسی قرار داده است. در این تحقیق مشخص گردید: در 81 درصد از برنامه‌ها، اسلام با موضوعاتی که به طور مستقیم دارای مفهوم منفی هستند، ارتباط داده شده است. در 23/31 درصد از برنامه‌ها، نام اسلام در کنار مقولاتی چون تروریسم و افراط گرایی قرار گرفته است. در 16/54 درصد از برنامه‌ها، اسلام در کنار مسائلی مثل تضاد و کشمکش بین‌المللی مطرح شده و در 9/77 درصد، اسلام مروج عدم تسامح دینی دانسته شده و همچنین در 4/51 درصد از برنامه‌ها، نام اسلام با سرکوب زنان و تبعیض ضد آنان همراه شده است. و تنها 11 درصد از برنامه‌ها کوشیده است که نام اسلام را با مفاهیم متعالی مانند فرهنگ و دین ارتباط دهد و 8 درصد نیز به مسایل اجتماعی سازنده و روزمره پرداخته است.

در جمع بندی این تحقیق آمده است: «مشکل اصلی معرفی مسایل منفی در کنار نام اسلام نیست؛ بلکه مهم آن است که بر اثر این گونه برنامه‌های جهت دار، به تدریج ابعاد فرهنگی اسلام، کارکردهای مثبت آن در زندگی روزمره، معتقدان و نیز دیگر نکات

برجسته این دین از اذهان عمومی در غرب محو می‌شود» (افخمی و نیک ملکی، 1388: 93 و 44)

بعد دیگر مواجهه با اسلام در رسانه‌های غربی، زمانی است که می‌کوشند با تمرکز بر وضعیت فرهنگی مهاجران مسلمان در جوامع اروپایی، اسلام را عامل عدم تطابق مسلمانان با جامعه میزبان معرفی کنند و از این طریق تصاویر غیر واقعی و کلیشه‌ای از اسلام و مسلمانان ارائه دهند. «ادوارد سعید» در این مورد می‌نویسد:

«در میان مردم امریکا، اروپا و در دنیای امروز «اسلام» به صورتی ناخوشایند نشان داده می‌شود. رسانه‌های غربی، دولت‌هایشان و استراتژیست‌های ژئوپولتیکی وابسته به این کشورها، همه در تلاشند تا اسلام را به عنوان تهدیدی ضد بشریت و به ویژه (ضد) غرب نشان دهند». (سعید، 1388: 155)

از سوی دیگر رسانه‌های غربی برای تأثیرگذاری هرچه بیشتر بر مخاطبان خود، می‌کوشند تا از انواع نظریه‌های علمی برای جذاب‌تر کردن پیام‌های خود استفاده نمایند. نظریه‌هایی مانند: بازنمایی،ⁱ تصویر سازیⁱⁱ و وانمایی.ⁱⁱⁱ هدف از بکارگیری این نظریه‌ها، انتقال پیام، ابراز احساس و عواطف گوینده، برانگیختگی مخاطب و درخواست چیزی از یک فرد و یا یک گروه است که زمینه برقراری ارتباط را بین گوینده، فرد و یا گروه مورد نظر فراهم می‌سازد.

در این میان مهم‌ترین ابزار رسانه‌ای غرب عبارتند از: شبکه‌های متنوع رادیویی و تلویزیونی با استفاده از امکانات ماهواره ای، خبرگزاری‌ها (همانند آسوشیتدپرس، یونایتد پرس)، روزنامه‌ها (مثل نیویورک تایمز و واشنگتن پست...) مجله‌های خبری (همانند تایم و نیوزویک) و اینترنت با سایت‌های بی‌نهایت و وبلاگ‌های متنوع که فرصت‌های گسترده‌ای را در اختیار رسانه‌ها جهت تأثیرگذاری بر مخاطبین قرار می‌دهد. اینترنت این امکان را برای مبلغ فراهم می‌سازد که با سرعت و حجم بسیار بالا و هزینه پایین، پیام‌های خود را برای مخاطبین منتشر سازد. (Okeefe: 1997, 2)

جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با برنامه‌ها و تبلیغات رسانه‌ای غرب باید سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات گسترده‌ای را انجام دهد. این فعالیت‌ها می‌تواند بخش عمده‌ای از

i. Representation.
 ii. Imagemaking.
 iii. Simulation.

دیپلماسی عمومی ایران را در مواجهه با اسلام هراسی غرب پوشش دهد. آنچه بیش از همه ضرورت دارد طراحی برنامه‌های فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ای جهت تصویرسازی مثبت از اسلام و ایران است؛ که می‌تواند از طریق کارگزاران فرهنگی، علمی و رسانه‌ای صورت پذیرد. در جدول زیر انواع برنامه‌های مورد هدف به همراه جهت‌گیری و عاملان آن‌ها ترسیم شده است.

دیپلماسی عمومی در سطح برنامه‌ها

برنامه‌ها	محتوا و جهت‌گیری	برخی کارگزاران
در سطح فرهنگی	شناسایی ظرفیت‌های فرهنگی تعامل جهان اسلام با غرب / نهادینه کردن روابط فرهنگی تعاملی اسلام و غرب	رایزن‌های فرهنگی خارج از کشور سازمان فرهنگ و ارتباطات سازمان تبلیغات اسلامی دفتر تبلیغات اسلامی
در سطح آموزشی	تبیین علمی آموزه‌های اسلام نسبت به انسان و اجتماع جهانی	حوزه‌ها و دانشگاه‌های مجازی و غیر مجازی
در سطح رسانه‌ای	تأثیرگذاری بر مخاطبین از طریق تصویر سازی مثبت از اسلام	رادیو و تلویزیون برون مرزی شبکه‌های اینترنتی روزنامه‌ها و مجلات برون مرزی

با توجه به جدول فوق، مهمترین جنبه برنامه‌های فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ای مربوط به «محتوا و جهت‌گیری» آنها است. شناسایی ظرفیت‌های فرهنگی تعامل جهان اسلام با غرب، تبیین علمی آموزه‌های اسلام و تلاش جهت نهادینه کردن روابط فرهنگی - تعاملی اسلام و غرب، می‌تواند گام مؤثری باشد در ارائه تصاویر واقعی از اسلام و کاهش تصاویر غیر واقع‌بینانه. کارگزاران فرهنگی ایران در انجام این هدف نقش اساسی دارند و ایجاد هماهنگی و همکاری میان آنها، می‌تواند باعث کارآمدی هرچه بیشتر دیپلماسی عمومی و رسمی کشور گردد.

هنر بهره‌گیری از تولیدات و محصولات فرهنگی و هنری

دیپلماسی عمومی بدون تولیدات و محصولات فرهنگی و هنری، از کارایی لازم برخوردار نمی‌باشد. امروزه بخش مهمی از محتوای دیپلماسی عمومی را، برنامه‌ها و تولیدات هنری و فرهنگی تشکیل می‌دهند. این محصولات می‌توانند بسیار جذاب بوده و ذهن مخاطبین را در راستای هدف کارگزاران دیپلماسی عمومی هدایت نمایند. در ادامه به صورت خلاصه به ضرورت تولیدات فرهنگی و هنری در زمینه‌های تولید فیلم و بازی‌های

رایانه‌ای در جهت تقلیل اسلام‌هراسی پرداخته می‌شود.

الف: تولید فیلم

یکی از عوامل تأثیر گزار بر ذهن و روان مردم کشورهای مختلف، فیلم‌های سینمایی هستند که در کنار سایر محصولات فرهنگی و هنری از قدرت نفوذ زیادی در شکل دهی افکار عمومی برخوردار هستند. در رسانه‌های غربی فیلم‌های ضد اسلامی و ضد ایرانی از دو طریق به اسلام‌هراسی دامن می‌زنند: 1) گاهی اوقات مستقیماً اسلام را نشانه می‌گیرند و وانمود می‌کنند که تنها با بنیادگرایی اسلامی و خشونت‌های مذهبی مخالف هستند. مثل فیلم سینمایی «دروغ‌های واقعی» با بازی آرنولد شوارتزنگر که درباره همکاری یک فلسطینی و یک ژاپنی است که با حمایت ایران، تشکیلاتی اتمی را هدایت می‌کنند. همچنین فیلم‌های «به درون شب»، «زندگی و مرگ در لس آنجلس» و «بازگشت به آینده» که به موضوع‌های هراس از اسلام و ترس از مسلمانان به عنوان تروریست می‌پردازند. 2) گاهی اهانت به اسلام و ایران را درهم می‌آمیزند و علاوه بر اسلام، خشم و کینه خود را نسبت به فرهنگ ایران نیز نشان می‌دهند. مانند فیلم «بدون دخترم هرگز» که با حمایت صهیونیسم و هالیوود علیه مردم ایران و جامعه ایرانی ساخته شده است.

روند تولید فیلم بعد از حادثه 11 سپتامبر 2001 سرعت بیشتری به خود گرفته است و در فاصله سال‌های 2001 تا 2008، قریب 10 فیلم سینمایی در ضدیت با اسلام و ایران تولید شده است. (ماه پیشانیان، 1388: 166 و 177)

ساخت فیلم «فتنه Fitna» توسط گرت وایلدرز، اسلام‌ستیز راست‌گرای هلندی، تلاش دیگری در مواجهه با اسلام می‌باشد. این فیلم سرشار از دروغ و توهین علیه اسلام و پیامبر 6 و مسلمانان واقعی است. (افخمی و نیک‌ملکی، 1388: 106)

بررسی محتوا و جهت‌گیری‌های فیلم‌های غربی نشان می‌دهد که عمدتاً در پی ارائه تصاویر منفی از اسلام و ایران می‌باشند. ترویج خشونت‌گرایی، عقب‌ماندگی و استبدادگرایی مسلمانان از محورهای اساسی فیلم‌های ساخته شده غربی است. سازندگان این فیلم‌ها اینگونه وانمود می‌سازند که تنها آموزه‌های لیبرالیسم غربی باعث پیشرفت و توسعه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌شود؛ در جوامع غربی حقوق زنان رعایت شده و انسان‌ها از آزادی و کرامت برخوردارند و در مقابل آموزه‌های اسلام با حقوق بشر، علم و

توسعه در تضاد می‌باشد. ایران اسلامی نه تنها باید در تولید فیلم‌های جذاب تلاش نماید، بلکه باید محتوای فیلم‌های خود را در جهت ایجاد تصاویر مثبت از اسلام و ایران و زدودن تصاویر منفی سوق دهد. در جدول زیر محورها و محتوای فیلم‌هایی که باید به منظور کاهش اسلام هراسی تولید شود، ترسیم شده است.

دیپلماسی عمومی از طریق تولید فیلم

پیامدها	نتایج	هدف فیلم	محتوای فیلم
کاهش اسلام هراسی	افزایش اطلاعات واقع بینانه	تغییر ایستارها و تصاویر منفی	1- فتوحات اولیه اسلام
کاهش اسلام هراسی	ایجاد نگرش مثبت به علم و توسعه	تغییر نگرش نسبت به عقب ماندگی جهان اسلام	2- نگرش اسلام به علم و توسعه
کاهش اسلام هراسی	ایجاد نگاه مثبت و واقع بینانه به جهاد	تحول نگاه جنگ محور به صلح محور	3- جهاد در اسلام
کاهش اسلام هراسی	شکل‌گیری نگرش الهی ^۰ انسانی به اسلام	جداسازی اسلام افراطی از اسلام ناب	4- اسلام واقعی (ناب)
کاهش اسلام هراسی	شکل‌گیری نگرش واحد به اهداف مشترک ادیان الهی	رفع ابهامات میان اهداف اسلام و سایر ادیان الهی	5- ادیان الهی
کاهش اسلام هراسی	توجه ویژه اسلام به کرامت انسانی	تغییر تصویر ذهنی منفی نسبت به کرامت انسان در اسلام	6- کرامت انسانی
کاهش اسلام هراسی	شکل‌گیری نگاه مثبت به حقوق بشر در جهان اسلام	رفع اتهامات نقض حقوق بشر	7- حقوق بشر
کاهش اسلام هراسی	ترویج دیدگاه‌های اسلام درباره حقوق زنان	جلوگیری از روند رو به تزاید جریان‌های فمینیستی	8- حقوق زنان

با توجه به جدول فوق، لازم است بخشی از تولیدات فیلم سازی ما به مسئله اسلام هراسی و ایران هراسی در غرب اختصاص یابد. این فیلم‌ها از جهت محتوا و هدف، باید محورهای تبلیغاتی غرب علیه ایران و اسلام را پوشش دهد و در تبیین دقیق آموزه‌های

اسلام ناب بکوشد. در حال حاضر صنعت فیلم‌سازی ایران پیشرفت قابل ملاحظه‌ای داشته است و بخشی از فیلم‌های ایران به دلیل جذابیت‌های بالای آن، مخاطبین خارجی بسیاری را به دست آورده است. جدول زیر فیلم‌های ساخت ایران را تا سال 1386 نشان می‌دهد. (صحرائی، 1388: 8)

تعداد فیلم و تماشاگران فیلم‌های اکران شده به تفکیک ایرانی و خارجی

تعداد تماشاگران	فیلم‌های اکران شده			سال
	خارجی	ایرانی	جمع	
جمع				
17817717	13	41	54	1381
13661660	55	42	67	1382
16638000	23	45	68	1383
16136866	9	43	22	1384
16866678	19	43	22	1385
14688616	16	48	64	1386

تعداد فیلم‌های ایرانی با محوریت مخاطبین خارجی باید افزایش یابد و در این میان باید به دو نکته توجه شود: 1) به منظور کاهش اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی غرب، بخش قابل ملاحظه‌ای از فیلم‌های تولیدی به این موضوع اختصاص یابد. 2) در تصویرسازی و ارائه آموزه‌های اسلام و ترویج آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران، دقت‌های لازم صورت گیرد تا واقعیت‌ها و حقایق آن‌گونه که هست به مخاطبین منتقل گردد.

ز: بازی‌های رایانه‌ای

بازی‌های رایانه‌ای ابزاری است که از طریق آن انتقال هنجارها، گسترش ارزش‌های فرهنگی و روند جامعه‌پذیری می‌تواند تسهیل گردد. در این روند معمولاً افراد با فراگیری مفاهیم و آموزه‌های مستتر در بازی، به صورت ناخودآگاه، آن‌ها را در عمل بکار می‌گیرند. امروزه شرکت‌های بزرگ غربی به صورت گسترده به تولید و توزیع انواع بازی‌های رایانه‌ای می‌پردازند. یک نوع بسیار مؤثر بازی‌های رایانه‌ای بازی‌های کودکان و نوجوانان است که به لحاظ کم سن بودن مخاطبان، میزان تأثیرپذیری آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. زمانی که در بازی موقعیت خیالی وجود دارد، قواعدی نیز حاکم است که کودک و نوجوان از آن پیروی می‌کند. (ویگوتسکی، 1322: 177) در حال حاضر حجم زیادی از بازی‌های رایانه‌ای نه تنها در کشورهای غربی بلکه در کشورهای اسلامی نیز تولید و مصرف می‌شود. برخی از بازی‌های رایانه‌ای در جوامع اسلامی به صورت مستقیم یا غیر مستقیم

فرهنگ و آموزه‌های دینی را مورد هدف قرار می‌دهند؛ برای مثال در برخی از این بازی‌ها گذر از ارزش‌های اسلامی برای رسیدن به هدف الزامی است و یا این‌گونه وانمود می‌سازد که ارزش‌های اسلامی مانع اصلی دست‌یابی به هدف است و باید آن را نادیده گرفت. بخش دیگری از بازی‌های رایانه‌ای معطوف به ارائه چهره خشن از اسلام و مسلمانان در جوامع غربی است. در این بازی‌ها تلاش می‌شود تا روحیه خشونت طلبی، استبدادگری و ویران‌گری به مسلمانان نسبت داده شود و میان اسلام و تروریسم پیوند برقرار کنند.

با توجه به مطالب فوق می‌توان گفت که سهم تأثیرگذاری بازی‌های رایانه‌ای بر ذهن مخاطبین رو به تزاید است و کشورهای بزرگ غربی از آن جهت تصویرسازی منفی از اسلام و ایران استفاده می‌کنند. ایران اسلامی باید از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بازی‌های رایانه‌ای در جهت تصویرسازی مثبت از اسلام و ایران بهره‌گیرد. فناوری‌های جدید رایانه‌ای امکانات بالایی را در اختیار صنعت فیلم ایران جهت مواجهه با اسلام‌هراسی غرب قرار می‌دهد محصولات این فناوری نه تنها باید کودکان و جوانان ایران را پوشش دهد، بلکه باید بتواند. پاسخ‌گوی فعالیت‌های رایانه‌ای غرب علیه اسلام و ایران نیز باشد.

نتیجه‌گیری

استفاده از دیپلماسی رسمی و عمومی توسط ایران جهت مواجهه با اسلام‌هراسی غرب نیازمند تغییر و تحول همه‌جانبه در سیاست‌ها، راهبردها، برنامه‌ها و اقدامات جمهوری اسلامی ایران است. روند موجود در روابط اسلام و غرب بیانگر افزایش اسلام‌هراسی است و باید فعالیت‌های ایران جهت مقابله با آن مضاعف گردد. تأثیرگذاری بر روند موجود نیازمند فعال‌سازی دیپلماسی رسمی و عمومی ایران در سطوح جهت‌گیری‌ها و برنامه‌های فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ای است. فعال‌سازی دیپلماسی عمومی ایران نیز در گرو برقراری ارتباطات روزانه و استراتژیک با مخاطبان در جوامع هدف است. همچنین جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات از روند اسلام‌هراسی غرب و برنامه‌ریزی بر اساس آن، نیازمند اراده ملی در سطوح مقامات سیاست‌گذار و تصمیم‌ساز است. مسئله اسلام‌هراسی غرب باید به عنوان یکی از سیاست‌های کلان سیاست خارجی کشور مورد توجه دستگاه وزارت امور خارجه قرار گیرد و در اسناد بالا دستی (مانند برنامه‌های توسعه کشور) لحاظ شود و امکانات کشور برای کاهش اسلام‌هراسی در حد ممکن هزینه گردد. از سوی دیگر باید توجه داشت که آنچه در دیپلماسی عمومی حائز اهمیت است، محتوای آن است. در

این راستا باید محصولات فرهنگی، هنری و رسانه‌ای، محتوای دیپلماسی عمومی را شکل دهند. تولید این محصولات باید در جهت کاهش اسلام‌هراسی غرب و ارائه تصویر مطلوب از اسلام و ایران هدایت گردد و در این زمینه سرمایه‌گذاری لازم صورت گیرد.

منابع

- قرآن کریم.
- ازغندی، علیرضا (1378) «تنش‌زدایی در سیاست خارجی، مورد جمهوری اسلامی ایران، 78-1367»، *مجله سیاست خارجی*، سال سیزدهم، ش 4 و زمستان.
- افخمی، حسینعلی، و محمد نیک ملکی (1372) «اسلام هراسی در اروپا، بررسی موردی فیلم فتنه» *فصلنامه رسانه*، سال بیستم، شماره 79، پاییز.
- آلاپوش، علی، و علیرضا توتونچیان (1372) *دیپلمات و دیپلماسی*، موسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران.
- بارستون، آر. پی (1379) *دیپلماسی نوین*، ترجمه محمدجعفر جواد، نشر دادگستر، تهران.
- ما نهام، یارول، بی (1390) *دیپلماسی عمومی راهبردی و سیاست خارجی آمریکا*، ترجمه حسام‌الدین آشنا، محمدصادق اسماعیلی، تهران، امام صادق U.
- پوراحمدی، حسین (1399) *قدرت نرم و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، قم، بوستان کتاب.
- دهقانی، سیدجلال (1382) «الزامات سیاست خارجی و توسعه ملی در چشم انداز بیست ساله ایران»، *مجله رهیافت های سیاسی و بین المللی*، شماره 5، پاییز و زمستان.
- سعید، ادوارد (1378) پوشش خبری اسلام در غرب، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران.
- صحرايي الهيار و همکاران (1388) *سالنامه آماری فرهنگ و هنر 1366*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- مولایی، یوسف (1382) «دیپلماسی پنهان»، *روزنامه شرق*، 5 آبان.
- نای، جوزف (1399) *قدرت نرم، ابزارهای موفقیت در سیاست بین الملل*، ترجمه سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، چاپ سوم، دانشگاه امام صادق U تهران.
- نائینی (1391) علی محمد، *اصول و مبانی جنگ نرم*، نشر ساقی، تهران.

- نانسی اسنو، فیلیپ ام تیلور (1390) *کتاب مرجع دیپلماسی عمومی*، ترجمه روح الله طالبی آرانی، تهران، دانشگاه امام صادق U.

- میرزا امینی (1388) محمدرضا (ترجمه) *ره نگاشت علوم و فناوری*، تهران، مرکز آینده پژوهی علوم و فن آوری دفاعی.

- ماه پیشانیان، مهسا (1388) «راه کارهای رسانه‌ای ایالات متحده امریکا برای مقابله با جمهوری اسلامی ایران»، *فصلنامه رسانه*، سال بیستم، شماره 79، پاییز.

- ویگوتسکی لوسیمونویچ (1372) *ذهن و جامعه*، ترجمه بهروز غریب فتری، تهران، فاطمی.

-J. s Manheim, *Public diplomacy and American foreign Policy: The evolution of influence*, Oxford, Uk: oxford university Press, 1995.

-Wilcox , Auk , P. , R Agee , W. *Public relations: Strategies*. New York.1992.

-O,keefe,steve, *publicity on the internet*, New york:John wiley and sons ,Inc,1997.

-Smith- Ronald *D.Strategic planning for public Relations*, Newyork: Routledge 2009.

-Driel Barry, *confronting Islam to phobia in Educational practice*, Newyork: Trentham Books2004.

-Muldoon, J.R, James and other, *multilateral diplomacy*, Newyork:westview 2005.

-Hamilton, keith and Richard langhorne, *The practice of diplomacy*, Newyork: Routledge 1995.

-Berridge, G.R, *Diplomacy*, Theory and Practice London: Palgrave 2002.

-Mukhi, H,R, *diplomacy in theory and practice*: Delhi, surjeet Book Depot(s) Regd,1994.

